

Професор Валентина Чоп'як: «Я себе ще й досі шукаю!»

Український лікар-імунолог та алерголог професор Валентина Чоп'як стала лауреатом Державної премії України в галузі науки і техніки 2018 року за роботу «Наукова розробка та впровадження персоніфікованого підходу до діагностики лікування та профілактики імунозалежних захворювань» (у складі авторського колективу).

За сприяння та підтримки Валентини Чоп'як, завідувачки кафедри клінічної імунології та алергології Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, у всіх регіонах України створено обласні імунологічні служби, введено в дію 3 регіональні та 12 обласних спеціалізованих центрів.

Валентини Чоп'як – член Європейської академії з алергології та клінічної імунології (EAACI), Всесвітньої алергологічної організації (WAO), Всесвітньої імунологічної організації (WIPO), Польського товариства імунологів, Європейської федерації імунологічних товариств (EFIS) та Європейської асоціації зі стандартизації (EASI).

«Питання валеології має бути пріоритетом...»

Б.З. – *Пані Валентино! Коли Ви дізналися, що Вам присуджено Державну премію України в галузі науки і техніки 2018 року, що відчували?*

В.Ч. – Я почула про це в поїзді, по дорозі з Києва. А приїхала сюди, додому, і почитала про це. І мені було приємно. Бо це була робота і моїх вчителів – професора *Степана Михайловича Мартиніва* і *Христини Вікторівни Сінійчук*, які багато вклали в мене, в моє наукове становлення.

Б.З. – *Можете конкретизувати вагомість своєї роботи у співпраці з колегами?*

В.Ч. – Певною мірою, це дає можливість визначити потенціал хворого щодо боротьби із захворюваннями... Медицина потребує нових знань. А *епігенетика* – нова наука, яка показує, як спосіб життя впливає на синтез білків, які можуть регулювати наші функції і навіть гени. І коли фактори зовнішнього середовища негативно (як і позитивно) тривало діють, то це може зумовлювати: а) розвиток захворювання або оздоровлення; б) закріплення в процесі життя мутаційних білків.

Б.З. – *Словом, йдеться про спосіб життя кожного з нас?*

В.Ч. – Так, наш спосіб життя може змінювати захворювання (або – оздоровлення) нашого організму. Йдеться про сон, харчі, воду, дозований рух – все це відновлює й оздоровлює в першу чергу імунну систему, дає можливість нагляду за своєю генетикою.

Б.З. – *Чи вдається медикам належно поширювати знання серед молоді? Тобто, «просвічення» студентів – хоча би?*

В.Ч. – Звичайно. Ця просвітницька робота здійснюється і серед студентів, і через ЗМІ: «Люди! Бережіть свою імунну систему!» – закликаємо.

Б.З. – *Змушуєте людей мислити?*

В.Ч. – Аякже! Думати треба і про їжу – наприклад: краще з'їсти кашу, м'ясо, яблуко, аніж ковбасу! Від якості їжі багато залежить. Наші діди, прадіди дуже грамотно харчувалися.

Наш організм виробив опірність. І ми ряд захисних антитіл даємо нашим дітям. Раніше люди мало жили – і найчастіше гинули від інфекцій. Зараз ми теж вчимо свою імунну систему.

Б.З. – *Ви, здається, стажувалися і за межами України?*

В.Ч. – Так, у Відні, Брюсселі, Мадриді.

Б.З. – *Ваш учитель – Степан Михайлович Мартинів казав Вам колись, як згадували Ви років з десять тому: «Якщо ти зрозумієш, у чому смак імунології – тобі в медицині буде цікаво». То ж Ви зрозуміли і було Вам таки цікаво – в студентському віці?*

В.Ч. – Цікаво. Як бачите. Життя пішло конструктивно. Спочатку закінчила Львівський державний медичний інститут у 1981 році, де й почала працювати. У 1985-му захистила кандидатську дисертацію на тему «Особливості імунологічно-гемостазіологічних показників у пацієнтів стенотично-оклюзійними ангіїтами за умов консервативного та хірургічного лікування». У 1998-му захистила докторську – «Системні васкуліти: механізми розвитку та підходи до імунотерапії за спеціальністю «Клінічна імунологія». Від 1998 року – завідувачка кафедри клінічної імунології та алергології ЛНМУ імені Данила Галицького, керівник Регіонального медичного центру клінічної імунології та алергології.

Серед моїх напрямів наукової діяльності такі: розробка сучасної концепції клітинних та гуморальних імунологічних регуляторних механізмів розвитку системних васкулітів, функціональних взаємозв'язків ендотеліоцитів з нейтрофілами, моноцитами, лімфоцитами в експерименті та клініці системних васкулітів.

У клінічну практику було впроваджено високодозні схеми імуноглобулінотерапії, плацентарної протеїнотерапії, а також інших імунотропних препаратів у лікуванні первинних та вторинних системних васкулітів. Напрацювала також сучасні підходи до діагностики та лікування різних видів первинних та вторинних імунодефіцитів, алергічних хвороб, імунозалежних інфекцій, багато (понад 600) наукових і навчально-методичних праць. Серед них – 8 підручників, 15 монографій, 26 навчальних посібників, 17 патентів, 42 інформаційні листи.

Рекомендувала впровадження стандартів лікування, зокрема 20 протоколів із імунології та сучасних клінічних протоколів і національних настанов з діагностики та лікування імунологічних та алергологічних хвороб. Всього в рамках інтерв'ю й не розповісти.

Б.З. – *Якби ми жили в селі, ми б не укорочували собі життя урбанізацією, – казали Ви свого часу. Але – живемо в містах. То що маємо робити?*

В.Ч. – Ми не можемо ізолюватися від прогресу людства. Живуть люди в містах – це я бачила і у Відні, і в Брюсселі. Але полюбують їхати на відпочинок в сільську місцевість, щоб відновлювалися імунна, нервова системи.

Природа є природа. Людина до неї прагне.

Б.З. – *То що, на Вашу думку, найвагоміше для людини – зелень, повітря, якісна вода, належні харчі?*

В.Ч. – Найвагоміше – сон. Далі – віра, тобто – антистрес: віримо в добро і захист.

На третьому місці – харчі, тоді – якісна вода та дозований рух. Про це все – в «Кохранівських оглядах» – матеріалах, які містять наукові доказові бази. Головне – збирати доказові дослідження з усього світу.

Б.З. – *Свого часу один італієць Вам сказав: «Ви (тобто – Україна. – Б.З.) – найбагатша держава Європи. І Ви це повинні усвідомити». То чи усвідомлюють це пересічні українці?*

В.Ч. – Українці це розуміють. Але ми – обкрадені.

Б.З. – *Чи впроваджується належним чином у школах, у ВНЗ потреба, аби молодь дбала про своє здоров'я?*

В.Ч. – Питання валеології (науки про здоров'я) має бути пріоритетним і в школі, і у ВНЗ.

Зараз молодь дуже раціональна. Обачна. Це простежується.

Б.З. – *Медики вважають, що люди мали б (чи – могли б) жити 120–150 років. А це було б добре?*

В.Ч. – Я вважаю – так. Особливо – ті, хто має інтелект збережений. Словом, творчі люди.

Б.З. – *Чи відчуваєте, що маєте лад у своїй душі?*

В.Ч. – Я намагаюся, щоб лад у моїй душі таки жив. Хоча інколи в соціумі мені дещо не подобається.

Б.З. – *Що важче долати – медичні пошкодження чи політичні?*

В.Ч. – *(Задумалась).* І те, і те болить. Бо є складний пацієнт. Знаємо, але допомогти йому не можемо. Так буває. У політиці – також.

Б.З. – *Якою Ви бачите науку в нинішній ситуації в Україні?*

В.Ч. – Якщо суспільство хоче мати перемогу, – дає розвиток, допомагає організму. Зараз в соціумі знецінено розвиток. Це прикро. Це боляче. Хочеться, щоб був новий виток розуміння.

Б.З. – Чи можете назвати наукових моральних авторитетів у нинішній Україні, з яких люди мали би брати приклад?

В.Ч. – Це, передусім, академік **Платон Григорович Костюк**, який, на жаль, уже відійшов у вічність; академік **Сергій Васильович Комісаренко**; директор Інституту регенеративної медицини, академік **Геннадій Михайлович Бутенко**.

Б.З. – Скільки Ваших наукових праць побачили світ?

В.Ч. – Це – чотири монографії (дві – у співавторстві), а також – шість підручників. Пам'ятаю все життя слова **Йосипа Сліпого**: «Щоб ви відчували політ у житті, то одне крило у вас – це віра, а друге – наука». Це стало лейтмотивом мого життя.

Б.З. – Чи Ви пізнали вже себе, як про таку потребу гадував свого часу **Григорій Сковорода**?

В.Ч. – До кінця – ні. Але намагаюся. Світ за мною жене, але не наздоганяє мене. А водночас я сама женусь за світом. Але розумію, що іноді трохи забагато хочеться.

«Ми – мрійливий народ...»

Б.З. – А як ситуація виглядає у Вашій родині?

В.Ч. – Чоловік, **Юрій Володимирович Федоров** – професор, кардіолог-хірург. Діти – Володимир і Віра – теж лікарі. Віра виграла американський грант для України. Володимир – хірург, займається пластичною хірургією.

Б.З. – Чи вдасться нам колись інтенсифікувати освічення силами науковців, письменників, журналістів?

В.Ч. – Такий вже хрест науковців, що ми мусимо нести знання до людей, їх просвічувати. Взагалі – мусимо себе ідентифікувати. Бо мусимо вижити.

Б.З. – Чи Україна змінюється разом зі зміною світу?

В.Ч. – Змінюється. Навіть у своєму ставленні до меншин. Толерантно до них нині ставимося. І Україні буде легше.

Б.З. – Який президент зробив найбільший внесок у розбудову України?

В.Ч. – **Петро Порошенко**. Хоча і до нього у нас є багато запитань.

Б.З. – Один із науковців висловив таку думку, що «школа розумності» людей спадає? Ви погоджуєтесь?

В.Ч. – По деяких запитаннях – «виживати» – можливо, й так. Ми дуже затехнізовані.

Б.З. – За даними деякого із українських науковців, «земля обітована знаходиться між Києвом і Одесою. Ця земля є надзвичайно захищена від майбутніх кліматичних контактів і злив, які вже почалися». А Ви сприймаєте цю тезу?

В.Ч. – Можливо. А чи «обітована» – трудно сказати.

А взагалі: в українській землі дуже глибинні цивілізовані корені. Ми знаємо, куди нам рухатися на даному етапі. І цей рух визначив президент **Петро Порошенко**. Цей рух – на майбутній вступ до НАТО і ЄС.

Б.З. – Коли Ви почали задумуватись над істиною?

В.Ч. – Я почала десь з 16-и років. Я знала, чого я хочу. А взагалі – у нас в сім'ї була няня, яка просиділа в ГУЛАГу за вірші **Шевченка** 12 років. Вона мене навчила віршів Шевченка ще в три роки. І «Гайдамаки», і «Тарасову ніч», і «Кавказ», і «Розриту могилу». Я вірші Шевченка відчувала генами і душею. Тому кажемо: кожен із нас повинен щось зробити для поширення творчості Шевченка, адже він дав Україні культуральний поштовх.

Б.З. – Ваше бачення, пані **Валентино**, книги «Львів епохи Євгена Озаркевича», зміст якої ми обговорювали 9 квітня цього року в Палаці **Потоцьких**.

В.Ч. – **Євген Озаркевич** – лікар, визначний громадський діяч. Після приїзду до Львова в 1897 році він стає активним діячем Наукового товариства Шевченка, ініціатором створення в НТШ окремої Лікарської комісії, головою якої я нині маю честь бути.

Приємно було спостерігати, зокрема, за виступом директора Західного наукового центру НАН України і МОН України **Олега Зинюка**, який зачитав Розпорядження голови центру академіка НАН України **Зіновія Назарчука** і вручив Подяки за вагомих особистий внесок у розвиток медичної науки у м. Львові та з нагоди 120-річчя організації Лікарської комісії НТШ, а саме **Лесі Матешук-Вацебі**, завідувачці кафедри нормальної анатомії Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, та **Оксани Стадник**, лікареві Львівської обласної клінічної лікарні.

Особливо зворушливо звучали виступи присутніх про авторів видання «Львів епохи Євгена Озаркевича», яке побачило світ за редакцією професора, доктора медичних наук **Оксани Заячківської**.

Б.З. – Чи багато нині в Україні є медиків, які були б активними громадськими діячами, яким свого часу був **Євген Озаркевич**?

В.Ч. – Багато. Як правило, це є представники національної свідомої інтелігенції.

Б.З. – **Євген Озаркевич** приділяв велику увагу науковим і фаховим зв'язкам Галичини зі Східною Україною. Як представники Галичини нині співпрацюють з науковцями Києва, взагалі – Східної України?

В.Ч. – Зв'язок є. І якби не війна, то співпраця була б, звісно, активнішою. Я у 2013 році проводила в Євпаторії лікарську конференцію. Була також команда з Криму, де молодіжна секція спілкувалася і робила доповіді українською. Цікаво, що професор із Криму **Володимир Олександрович Білоглазов** також робив доповідь українською та й взагалі спілкувався українською.

Б.З. – У чому полягала Ваша співпраця з головним редактором книги **Оксаною Заячківською**?

В.Ч. – Вона була головою Лікарської комісії НТШ. А тепер передала цю посаду мені, і ми тісно з нею співпрацюємо.

Б.З. – *Яким бачите майбутнє української медицини?*

В.Ч. – Тільки в колі світової цивілізованої медицини. Я, до речі, почала проводити інновації в Україні впродовж останніх 6–7 років. А взагалі Україна ділить 4–5 місця за інноваціями в алергології серед європейських країн.

Б.З. – *Чи тема Майдану, бодай час від часу, звучить у медичному просторі?*

В.Ч. – Звичайно. Це пов'язано з тим, що медики були там пліч-о-пліч. Діти мої там були. І я була на Майдані. Чоловік – також. Ми всі були. Допомогали, чим могли. Бо це був елемент морального очищення нашої спільноти.

Б.З. – *Лікарська комісія НТШ працює нині?*

В.Ч. – Звичайно. Розроблено план заходів для молоді – в рамках студентської наукової конференції. Готуємо міжнародний майданчик для контакту з колегами зі Швейцарії, Великобританії, США й Австрії. Вони дали згоду на зустріч. Це – такий науковий майданчик в рамках Книжкового форуму «Імуно-біологічні технології в медицині».

Б.З. – *Читаю у Ліни Костенко:*

**Усе як є – дорога, явори,
Усе моє, все зветься Україна.
Така краса, висока і нетлінна,
Що хоч спинись і з Богом говори.**

Вам близькі слова нашої геніальної поетеси?

В.Ч. – Це мій світ, мої почуття, моя душа.
А ще оці чотири рядки *Ліни Костенко*:

**Не допускай такої мислі,
Що Бог покаже нам неласку.
Життя людського строки стислі.
Немає часу на поразку.**

Б.З. – *У Вашому житті не було від Бога неласки?*

В.Ч. – Я люблю Бога. І Бог любить мене. Як було щось складне, я просила Бога, щоб Він мені допоміг... Бог знає, що творить.

Б.З. – *Чи багато байдужості в наших людей?*

В.Ч. – Думаю, що ні. Не критичний відсоток.

Б.З. – *Хто з українських жінок-державниць Вам найближчий?*

В.Ч. – Княгиня *Ольга, Анна Ярославна*... І *Леся Українка*. Я була якось (у 17 років) переможцем у читанні віршів *Лесі Українки*.

Б.З. – *Кажуть: жіноча душа – загадка. То чи пробували Ви глибоко заглянути в свою душу, чи заглядаєте час від часу?*

В.Ч. – Я – теж загадка. Іноді сама себе не можу розгадати. У тому й є цікавість жінки.

Б.З. – *Інтернет – це досягнення людства чи біда, яка колись кудись заведе це людство?*

В.Ч. – Досягнення. Якби не було інтернету, *Путін* би нас переміг. Це попереджує ряд терористичних речей.

Але не треба забувати думати, давати час для думок, не забувати писати. Усе це – важливо для мозку.

Б.З. – *Чому ми старіємо?*

В.Ч. – Це – процес зів'янення клітин – апоптоз. Ми можемо тільки трішки цей процес зупинити. Але трішки.

Б.З. – *Свого часу Любомир Гузар сказав: «Розчаровані люди не в змозі побудувати вільну державу». Як Ви вважаєте – в нас ще багато розчарованих?*

В.Ч. – Розчаровуватися і втратити віру – не можна. Було в мене багато контактів з Блаженнішим Любомиром. І мала честь допомогти йому зі здоров'ям.

Б.З. – *Як Ви думаєте: чому середня тривалість життя чоловіків (66,3 років) на 10 років менша, ніж у жінок (76,3 років)?*

В.Ч. – Так природою закладено. Бо все ж материнство має певні організаційні завдання. Якби чоловіків жінки берегли... Якби самі чоловіки себе берегли...

Б.З. – *Нещодавно з телеканалів прозвучало: в Україні 2067 мільйонерів і 20 мільйонів бідних. То Україна – багата чи бідна?*

В.Ч. – Україна – звичайно, та, яка розвивається, має бідних багато. Це сором! У першу чергу тим мільйонерам... Україна, на жаль, обкрадена.

Б.З. – *Гоголь стверджував: «Що є життя? Це руйнування мрії реальністю!» Ви б подякували Гоголю за це твердження?*

В.Ч. – Тут сарказм присутній. Ми – мрійливий народ. Але реальність нам обрубуює крила. Не можна ніяк вирватися з колективістського мислення.

Б.З. – *Скільки часу потрібно Заходу, щоб він, нарешті, зрозумів, що таке Росія?*

В.Ч. – Дякуючи *Петрові Порошенкові*, Захід дещо зрозумів. Закон, прийнятий Конгресом США про обов'язкове повернення Криму Україні, – це колосальна робота для розуміння, що таке Росія.

Б.З. – *У Петра Шкраб'юка читаю:*

**У Всесвіт мій вічний шлях,
Повитий рідною канвою...
Господь веде – аби лиш я
Не розминувсь з самим собою.**

Вам вдалося не розминутися зі собою?

В.Ч. – Я себе ще й досі шукаю. Але я намагаюся йти стежкою, яка біля чистого джерельця – мого народу. І йду тою стежкою.

Б.З. – *Дякую, пані Валентино, за цікаву розмову. ■*

Спілкувався
Богдан Залізняк,
керівник прес-центру наукової журналістики
Західного наукового центру
НАН України і МОН України,
м. Львів